

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност *доцент* в професионално направление 2.1. *Филология* (Български език – социолингвистика) съгласно обявата в ДВ № 74/21.08.2020 г. с кандидат: доктор ДАНКА АПОСТОЛОВА БАЙРЯМОВА-АТАНАСОВА, главен асистент в Софийския университет „Св. Климент Охридски”, за нуждите на ДЕО

Рецензент: Елена Тодорова Николова, доктор на филологическите науки, професор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”, Филиал – Смолян

Гл. ас. д-р Данка Апостолова Байрямова-Атанасова е единствен кандидат по обявения от Софийския университет „Св. Климент Охридски” конкурс за доцент в направление 2.1. *Филология* (Български език – социолингвистика) (Държавен вестник, № 74/21.08.2020 г.).

Общо описание на представените материали

Цялостната научна продукция на Данка Байрямова-Атанасова включва 38 публикации: 1 дисертационен труд (автореферат), 1 монография (хабилитационен труд), 6 студии (5 в поредица и 1 в сборник), 28 научни статии (10 в поредица и 18 в сборник) и 2 учебни помагала (1 самостоятелно на немски език и 1 в съавторство). Участвала е в 14 научни конференции със секционни доклади (след 2009 г.). Била е редактор на научната поредица „Проблеми на социолингвистиката” (2015, 2017). Освен преподаване, разработка и апробация на учебни тестове и тестове за проверка и оценяване на знанията по български език като чужд дейността ѝ включва още организация, координация и ръководство на единствената по рода си общонемска програма *Булгарикум* за изучаване и популяризиране на българския език и култура, в рамките на двустранното сътрудничество между Софийския университет „Св. Климент Охридски” и Университета на Саарланд, гр. Саарбрюкен – Германия (2006-2008); участие в организирането на международни и национални научни конференции на Международното социолингвистическо дружество – София, и на ДЕО – СУ. Била е кооперационен партньор и съорганизатор на научен форум на Австрийския институт за Източна и Югоизточна Европа, София, по проект *Съвременни методи в чуждоезиковото обучение* (2003).

Кандидатката е сертифициран експерт-оценител за сертификационния тест за ниво на владеене на българския език като чужд във всички изпитни центрове, лицензирани от ДЕО при СУ „Св. Климент Охридски“.

Публикации след дисертацията (след 2001 г.)

В конкурса Данка Байрямова участва с хабилитационен труд („Бургаският език на преселници от Източна Странджа”, София, 2020) и 23 самостоятелни публикации – 5 студии и 18 научни статии.

Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата

1. Данни за кандидатката

Данка Апостолова Байрямова-Атанасова завършва българска филология през 1984 г. и от 1986 г. до днес работи в ИЧС – София, трансформиран в ДЕО при СУ, Катедра *Български език и специализирано обучение за чужденци* (до 1993 г. като асистент, до 1997 г. като старши асистент и оттогава до настоящия момент като главен асистент). През 2001 г. защитава дисертация на тема „Факийският говор“, за което ѝ е присъдена образователната и научна степен „доктор”. В периода 1994-1995 г. е лектор в Университета в Залцбург, Института по славистика, а през 2006-2008 г. – в Университета в Саарбрюкен. Кандидатката притежава преподавателски, научноизследователски и социокултурен опит в интеркултурна среда, придобит в България и в чужбина; има завидна езикова компетентност – владее 6 чужди езика (на отлично и добро ниво). Член е на Съюза на учените в България и на Международното социолингвистическо дружество – София.

2. Участие в научни проекти и ръководство на проекти

Данка Байрямова е участвала в 12 международни научноизследователски проекта по двустранни спогодби за сътрудничество между Софийския университет и два германски университета – в Саарбрюкен и Кьолн.

3. Основни научни и научно-приложни приноси

Кандидатката участва в конкурса за доцент с продукция, която има висок научен и приложен принос главно в областта на социолингвистиката и диалектологията, също така в областта на чуждоезиковото обучение – изучаването, овладяването и преподаването на българския език като чужд.

Хабилизационният труд *Бургаският език на преселници от Източна Странджа* (2020) е поредното постижение на българската социолингвистика в изследването на градската езикова ситуация. Монографичното изследване се състои от пет глави (първата е уводна), библиография и приложения (липсва заключение). Резултатите от честотното вариране на средните стойности на зависимите социолингвистични променливи (СЛП), както и резултатите от еднофакторния и двуфакторния анализ са онагледени с множество диаграми и вградени в тях таблици.

В първата уводна глава съгласно утвърдения изследователски модел са представени обектът и предметът, целите и задачите на изследването, използваните методи за събиране на емпиричните данни и за тяхното обработване и анализ. Във втора глава на базата на анкетно проучване е направена детайлна социално-демографска характеристика на изследваната преселническа източностранджанска микрообщност в Бургас и са анализирани резултатите от изследването на самонаблюденията и самооценките относно промените на речевото поведение при преместването в големия град и на езиковите нагласи към родния говор, градската реч и книжовния език. Анализът на самопреценките показва „силно преобладаващо наличие на *тясна, стабилно изградена връзка на АЛ с родителите, земяците и родните им места*” (с. 32), а подчертано положителните нагласи към родния говор потвърждават тези самооценки и са израз на „уважението към родовите корени и родовата памет” (с. 38). Получените резултати и тяхната аргументация са аналогични на изследваните езикови нагласи към родопския диалект (Каневска-Николова 2016).

В трета глава Данка Апостолова се откроява като школуван диалектолог. Прецизно представените и систематизирани изходнодиалектни типологизиращи черти на източностранджанския говор са основна предпоставка за анализа на новото състояние, езиковите промени и тенденции в градската среда на силно смесени езикови социуми.

Особено приноси от социолингвистична гледна точка са следващите две глави (четвърта и пета). Изборът на зависими и независими СЛП, солидно аргументиран, е направен в духа на социолингвистичната традиция. Отчита се влиянието на два типа независими променливи (социодемографските фактори пол, възраст и степен на образование с по

две равнища и ситуативният фактор също с две равнища) върху 12 зависими променливи. Тук в пълна сила се проявява умението на авторката да систематизира голям по обем емпиричен материал, да анализира резултатите от двата вида статистически процедури и да съпоставя данните с тези от предходни социолингвистични изследвания (напр. СЛП 1 – епентеза на *x* в местоименни облици – със състоянието в смолянския градски език и в днешния говор на с. Момчиловци, Смолянско, а СЛП 6 (т. нар. *ѝ*кане) – с проявлението *ѝ* във великотърновския градски език, изследван от акад. М. Виденов и проф. Б. Байчев). С вещина е проследена динамиката на варирането на езиковите променливи и степента на влияние на двата типа фактори върху тях.

Стилът на изследването е високо интелектуален, но четивен и увлекателен.

Теоретичен принос има студията „Някои схващания за яркостта ‘Salienz’ на езиковите черти в немската лингвистика” (2018). Изложените схващания на немски лингвисти за същността, концептуализацията и ролята на *яркостта* на езиковите черти при езикова промяна и дълготрайна акомодация при речеви контакти от различен тип са добре илюстрирани и с български езиков материал. Концепцията на немския лингвист П. Ауер за яркостта като сложен феномен, обусловен от три комплекса причини, е приложена в статията „Яркост ‘salienz’ на диалектните черти в нова езикова среда” – направени са важни изводи в чисто лингвистичен и в социолингвистичен план.

Няколко статии са посветени на бургаската градска езикова ситуация (Апостолова 2014, 2011, 2005, 2002) – в тях авторката със завидно умение и компетентност анализира различни социолингвистични маркери, съотношението им с характерологични диалектни черти, както и определени аспекти на диглосията.

В две студии (Апостолова 2020, 2018) и три статии (Апостолова 2017, 2016, 2013) са представени резултати от проучването на езиковите нагласи на немскоговорещи към различни аспекти на изучаването на българския език в академична, небългарска езикова среда на базата на емпирични данни. Подобни изследвания са наистина рядкост, те са актуални и с оглед на българската езикова политика.

Във втората изследователска област – диалектната ситуация в крайния югоизточен ареал (Странджа) с оглед на изследване на субстратите в

бургаския език, интерес представляват двете студии (2006, 2004), посветени на югоизточнобългарския вокализъм. Приемам безрезервно посочения от авторката принос, че за пръв път са направени пълно описание и анализ на историческия развой на вокалната система на източностранджанския говор. А в три статии (2016 а, 2005 в, 2005 г) за първи път се разглеждат консонантните системи на два старинни югоизточнобългарски говора – малкотърновския/хасекийския в Източна Странджа и факийския в Западна Странджа. В статията „Общите черти на странджанските говори” (2005 а) са открити общите особености между двете диалектни системи на всички езикови равнища (в диахронен и синхронен план); подчертано е, че тези особености имат типологизиращо значение при определянето на тяхното място сред останалите български диалекти.

Третата изследователска област – българският език като чужд; междинният език на германофони, изучаващи български език в чужбина, е представена от три статии (Апостолова 2011 а, 2014 а, 2015). На анализ са подложени резултатите от корпусно изследване на грешки при овладяването на българския език като чужд от германофони, изучаващи го в немска академична среда, а именно – при употребата на български именни категории. Тези изследвания са принос в областта на анализа на българския междинен език и на изучаването, овладяването и преподаването на българския език като чужд.

4. Педагогическа дейност

От 1986 до 1994 г. в ИЧС – София, и от 1996 до днес в ДЕО при СУ Данка Апостолова Байрямова преподава български език за чуждестранни студенти от хуманитарни специалности, лингвостранознание, превод на научна литература; води контрастивни курсове – спрямо немски, английски и новогръцки език, провежда и специализирано езиково обучение. По време на лектората в Университета в Залцбург, Австрия, както и в Университета в Саарбрюкен, Германия, преподава български език като чужд (всички нива), контрастивна граматика и превод за слависти и германисти, лингвостранознание и др.

Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

Кандидатката е открила 22 цитирания на нейни трудове в публикации у нас и в чужбина, което показва добро отражение на научните ѝ постижения в нашата и чуждестранната литература.

Други бележки

Познавам Данка Апостолова отдавна като член на Международното социолингвистическо дружество в София, като достоен представител на българската социолингвистична школа, организатор на провежданите през две години конференции и участник в редакционната колегия на издаваната поредица „Проблеми на социолингвистиката”. Удоволствие и привилегия е да се общува с такъв ерудиран учен и отзивчив колега.

Заклучение

Въз основа на направената характеристика и оценка на научно-изследователската, научно-приложната и педагогическата дейност на Данка Байрямова в заключение мога да обобщя, че кандидатката е учен с високи компетенции, има стойностна научна продукция и участия в значими научни форуми, разгръща мащабна проектна работа и широкообхватна преподавателска дейност. Това ми дава основание с пълна увереност да препоръчам на почитаемото научно жури да подкрепи присъждането на академичната длъжност „доцент” на гл. ас. д-р Данка Апостолова Байрямова-Атанасова в професионално направление 2.1. Филология, (Български език – социолингвистика) в конкурс, обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски”, за нуждите на ДЕО.

30.11.2020 г.

Рецензент:

/проф. д.ф.н. Елена Николова/